

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 4. července 2023 ve věci č. 11519/20 – *Glukhin proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu jednomyslně shledal porušení práva stěžovatele na respektování soukromého života podle článku 8 Úmluvy, jelikož vnitrostátní orgány zpracovaly jeho biometrické údaje získané na základě technologie rozpoznávání obličejů k identifikaci, lokalizaci a zadržení pro účely přestupkového řízení. Rovněž jednomyslně Soud konstatoval porušení stěžovatelova práva na svobodu projevu podle článku 10 Úmluvy, když mu vnitrostátní orgány udělily pokutu za neohlášení individuální demonstrace, aniž by zohlednily její pokojnou povahu a neexistenci přitěžujících okolností.

I. Skutkové okolnosti

V roce 2019 policie při kontrole internetu objevila na veřejně dostupném kanálu sociální sítě fotografie a video stěžovatele při individuální demonstraci v metru. Stěžovatel držel v ruce kartonovou postavu známého politického aktivisty s textem brojícím proti sledování osob. Podle stěžovatele policie následně použila k jeho identifikaci technologii rozpoznávání obličejů na základě pořízených snímků obrazovky kanálu, shromáždila záznamy z kamer ze stanic metra a opět využila technologii rozpoznávání obličejů v reálném čase k lokalizaci a zadržení stěžovatele při jeho cestě metrem o několik dnů později. Pořízené snímky a videozáznamy poté posloužily jako důkaz proti stěžovateli v přestupkovém řízení. V něm byl odsouzen za neoznámení záměru uspořádat demonstraci za použití „rychle (de)montovatelného předmětu“, za což mu byla uložena pokuta ve výši cca 283 eur. Stěžovatel neúspěšně brojil před vnitrostátními soudy proti použití operativně pátracích technik k jeho identifikaci, lokalizaci a odsouzení v rámci přestupkového řízení.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

A. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 10 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že vnitrostátní orgány porušily jeho právo na svobodu projevu tím, že ho odsoudily v přestupkovém řízení kvůli nenahlášení jeho individuálního protestu.

Soud připomněl, že článek 10 Úmluvy nechrání pouze mluvené nebo psané projevy; myšlenky a názory lze sdělovat i neverbálními výrazovými prostředky nebo chováním osoby (viz *Karuyev proti Rusku*, č. 4161/13, rozsudek ze dne 18. ledna 2022, § 18). Vzhledem k povaze a kontextu jednání stěžovatele šlo v dané věci o vyjádření jeho názoru na věc veřejného zájmu. Existoval tedy jen malý prostor pro omezení ve smyslu čl. 10 odst. 2 Úmluvy. Dále Soud shledal, že stěžovatelovo zadržení a odsouzení byly zásahem do práva na svobodu projevu a odkázal na příslušné obecné zásady (*Novikova a ostatní proti Rusku*, č. 25501/07 a další, rozsudek ze dne 26. dubna 2016, § 190–201). Stran zákonnosti opatření Soud podotkl, že právní úprava blíže nevymezovala spojení „rychle (de)montovatelný předmět“, aby osoby mohly předvídat, na jaký druh věcí se vztahuje. Stejně tak judikatura vrcholných soudů toto neupřesňovala a ani vnitrostátní soudy ve věci stěžovatele blíže neobjasnily rozsah a způsob použití dotčených ustanovení. Soud tak vyjádřil pochybnost, zda způsob uplatnění právní úpravy byl dostatečně předvídatelný, aby splňoval požadavek kvality (viz *Navalnyj proti Rusku*, č. 29580/12 a další, rozsudek velkého senátu ze dne 15. listopadu 2018, § 118).

Nicméně i pokud by zásah byl v souladu se zákonem a sledoval legitimní cíle předcházení nepokojům a ochrany práv druhých, podle Soudu nebyl nezbytný v demokratické společnosti. Stěžovatelův protest byl totiž pokojný a nerušivý. Stěžovatel byl přitom odsouzen jen za neoznámení individuálního protestu úřadům, nikoli za zavrženíhodné jednání, jako je bránění v dopravě, poškozování majetku nebo násilné jednání (srov. *Kudrevičius a ostatní proti Litvě*, č. 37553/05, rozsudek velkého senátu ze dne 15. října 2015, § 164–75). Nebylo prokázáno, že by stěžovatel způsobil závažné narušení běžného života a jiných činností v míře přesahující to, co je za daných okolností běžné nebo nevyhnutelné. Jeho jednání

nepředstavovalo nebezpečí pro veřejný pořádek nebo bezpečnost dopravy. Vnitrostátní orgány přesto neprojevaly požadovanou míru tolerance vůči jeho pokojné demonstraci. Nezohlednily výše uvedené relevantní aspekty, ani neposoudily, zda stěžovatelovo použití kartonové postavy s nápisem představovalo vyjádření jeho názorů. Jediným relevantním hlediskem pro ně bylo potrestat protiprávní jednání. To ale v tomto kontextu není dostatečným kritériem z hlediska článku 10 Úmluvy, jestliže zde nejsou žádné přitěžující okolnosti (viz *Novikova a ostatní proti Rusku*, cit. výše, § 199).

Soud tak konstatoval, že vnitrostátní orgány nepředložily relevantní nebo dostatečné důvody, které by ospravedlnily zásah do stěžovatelova práva na svobodu projevu.

Došlo proto k porušení článku 10 Úmluvy.

B. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal i porušení práva na respektování soukromého života, když vnitrostátní orgány zpracovaly jeho osobní údaje za využití technologie rozpoznávání obličejů pro účely přestupkového řízení.

a) K existenci zásahu

Soud připomněl, že pojem „soukromý život“ je široký a dopadá i na činnosti odehrávající se ve veřejné sféře (*López Ribalda a ostatní proti Španělsku*, č. 1874/13 a 8567/13, rozsudek velkého senátu ze dne 17. října 2019, § 87–88). U zpracování osobních údajů Soud zohledňuje kontext jejich zaznamenávání a uchovávání, jejich povahu, způsob používání a zpracování, a výsledky, které mohou být získány (viz *S. a Harper proti Spojenému království*, č. 30562/04 a 30566/04, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2008, § 67). Používání kamer ve veřejných prostorách, kde sledují osoby bez zaznamenávání obrazu, samo o sobě není zásahem do soukromého života. K tomu může dojít, jsou-li systematicky nebo trvale pořizovány záznamy zejména konkrétní osoby (*López Ribalda a ostatní proti Španělsku*, cit. výše, § 89). Také shromažďování a uchovávání údajů o konkrétních osobách úřady představuje zásah do soukromého života, byť se údaje týkají výhradně jejich veřejných aktivit, jako je např. účast na protivládních demonstracích (*Catt proti Spojenému království*, č. 43514/15, rozsudek ze dne 24. ledna 2019, § 93).

U stěžovatele nebylo zřejmé, zda policie opravdu využila technologii rozpoznávání obličejů, protože jí předpisy nenařizovaly pořídit o tom záznam, resp. nezajišťovaly dotčené osobě přístup k záznamu. Ke ztotožnění stěžovatele ale došlo během necelých dvou dnů a policejní zpráva nezmiňovala, jaká operativně pátrací opatření policie přijala. Za daných okolností tak stěžovatel mohl usuzovat na využití této technologie. I veřejně dostupné informace uváděly případy jejího uplatnění k identifikaci účastníků protestů. Soud měl tedy za to, že ji policie použila. Již dříve přitom shledal, že uchovávání fotografií policií s možností použít na ně takovou technologii představuje zásah do práva na soukromý život (viz *Gaughran proti Spojenému království*, č. 1276/2007 a 45245/15, 13. února 2020, § 69–70). Podle Soudu proto zpracování údajů stěžovatele (včetně využití technologie rozpoznávání obličejů) jednak k jeho identifikaci, jednak k jeho lokalizaci a zadržení, bylo zásahem do práva na respektování soukromého života podle článku 8 odst. 1 Úmluvy.

b) K oprávněnosti zásahu

Soud dále uvedl, že zásah může být ospravedlnitelný podle čl. 8 odst. 2 Úmluvy je-li v souladu se zákonem, sleduje legitimní cíl a je nezbytný v demokratické společnosti (viz *Roman Zakharov proti Rusku*, č. 47143/06, rozsudek velkého senátu ze dne 4. prosince 2015, § 227). Ochrana osobních údajů má přitom zásadní význam pro výkon práva na respektování soukromého života. Právní úprava tak musí poskytovat vhodné záruky zabraňující použití údajů, které by mohlo být v rozporu s požadavky daného článku. Tato potřeba je ještě výraznější, jde-li o automatizované zpracování údajů, včetně využití pro policejní účely (*S. a Harper proti Spojenému království*, cit. výše, § 103), a zejména jestliže se technologie neustále zdokonalují (*Catt proti Spojenému království*, cit. výše, § 114). Využívání moderních technologií v trestní justici bez pečlivého vyvažování přínosů jejich rozsáhlého používání s důležitými zájmy soukromého života by proto nepřijatelně oslabilo ochranu zaručenou článkem 8

Úmluvy (*S. a Marper proti Spojenému království*, cit. výše, § 112). Údaje odhalující politické názory, včetně účasti na pokojných protestech, přitom patří mezi zvlášť citlivé a požívají zvýšené úrovně ochrany (viz *Catt proti Spojenému království*, cit. výše, § 112 a § 123). Při nakládání s nimi proto musí existovat jasná a podrobná pravidla upravující rozsah a uplatnění opatření, záruky co do doby jeho trvání, uchovávání, používání a přístupu třetích stran, resp. postupy pro zachování integrity a důvěrnosti údajů a pro jejich zničení, aby se zabránilo riziku zneužití a svévole (*S. a Marper proti Spojenému království*, cit. výše, § 99).

V posuzované věci mělo používání technologie rozpoznávání obličejů policií podle Soudu základ ve vnitrostátním právu. Vyjádřil ale silné pochybnosti stran kvality právní úpravy. Jednak to učinil kvůli široce formulovanému oprávnění zpracovávat biometrické osobní údaje „v souvislosti s výkonem spravedlnosti“, když judikatura vrcholných soudů toto neupřesňovala. Dále chyběla omezení situací, které mohou vést k použití dané technologie, účelů či kategorií osob, na které se může použít, potažmo omezení pro zpracování citlivých osobních údajů. Konečně nebyly zřejmé procesní záruky při využívání této technologie, jako jsou postupy pro udělování povolení, analyzování, používání a uchovávání získaných údajů, ani kontrolní mechanismy dozoru a dostupné opravné prostředky.

Ve vztahu k legitimnímu cíli Soud přisvědčil, že může sloužit k předcházení zločinnosti.

Stran požadavku nezbytnosti opatření se Soud nejprve zabýval mírou zásahu do práva na respektování soukromého života (viz *P. N. proti Německu*, č. 74440/17, rozsudek ze dne 11. června 2020, § 73 a § 84). Uvedl, že získání a zpracování biometrických údajů posloužilo k identifikaci, lokalizaci a zadržení stěžovatele. Opatření tedy bylo obzvláště invazivní, a to především při využití technologie v reálném čase, k čemuž musí existovat velmi pádné důvody. Nadto zpracovávané osobní údaje stěžovatele patřily mezi citlivé údaje. Obsahovaly totiž informace o účasti na pokojném protestu, tudíž odhalovaly jeho politický názor. Dále Soud zohlednil povahu a závažnost protiprávního jednání stěžovatele (*tamtéž*, § 72). V tomto ohledu vnitrostátní právo umožňovalo zpracování biometrických osobních údajů v souvislosti s vyšetřováním a stíháním jakéhokoli protiprávního jednání bez ohledu na jeho povahu a závažnost. Stěžovatel byl prověřován za méně závažné jednání, které vnitrostátní právo klasifikovalo jako správné, a nikoli trestný delikt. Současně nebyl obviněn z toho, že by se při protestu dopustil jakéhokoliv zavrženíhodného jednání, např. bránění provozu, poškozování majetku nebo násilných činů, resp. že by jeho jednání představovalo nebezpečí pro veřejný pořádek nebo bezpečnost dopravy. Soud přitom výše shledal, že přestupkové řízení proti stěžovateli porušilo jeho právo na svobodu projevu. Používání vysoce invazivní technologie rozpoznávání obličejů k identifikaci a zadržování účastníků pokojných protestů by proto mohlo mít odrazující účinek ve vztahu k právům na svobodu projevu a shromažďování.

V dané situaci tak využití technologie rozpoznávání obličejů k identifikaci stěžovatele na fotografiích a videu na sociální síti, a tím spíše její použití v reálném čase k nalezení a zadržení stěžovatele, neodpovídalo „naléhavé společenské potřebě“. Využívání takto vysoce invazivní technologie v kontextu výkonu práva stěžovatele na svobodu projevu je podle Soudu neslučitelné s ideály a hodnotami demokratické společnosti, která se řídí zásadami právního státu a kterou má Úmluva udržovat a podporovat. Soud tedy dospěl k závěru, že zpracování osobních údajů pomocí technologie rozpoznávání obličejů v přestupkovém řízení jednak k identifikaci stěžovatele, jednak k jeho lokalizaci a zadržení nebylo možné považovat za „nezbytné v demokratické společnosti“.

Došlo proto i k porušení článku 8 Úmluvy.